

Identifying Challenges and Solutions to Improve Teachers' Teaching in the Field of Religious Education

Mokhtar Zakeri^{1*}, Mohammah Ahmadgholami², Narges Mirzadeh³

¹ Associate Professor, Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran

² Assistant Professor, Department of Educational Sciences, Farhangian University, Tehran, Iran.

³ Teacher, Islamic Education and Training Department, Farhangian University, Tehran, Iran.

* Corresponding author: Mokhtarzakeri365@cfu.ac.ir

Received: 2025-09-06

Accepted: 2025-12-27

Publication: 2026-02-02

Abstract

Background and Objective: One of the courses that is very effective in forming religious identity is the courses related to religious education. The researcher's goal was to identify the challenges and solutions to improve the teaching process of teachers in the field of religious education. **Research Method:** The research approach was qualitative and the data analysis method was content analysis with a data coding system. The research population included 20,268 educators related to religious education in Hormozgan province, and the research sample included 19 religious teachers (9 females, 10 males) with purposive sampling. **Findings:** 9 categories, including harmonizing the educational and training behavior of the family and school and using capable educators and trainers in the field of religious education, forming practical, accurate, and continuous discourses between religious education activists, increasing the level of internal acceptance of learners towards religious content, Teachers' use of new evaluation methods, including follow-up evaluation to measure the performance of learners' religious behavior, improving the level of educational programs, new educational methods, including role-playing, creating appropriate educational opportunities, and correctly and practically explaining the level of effectiveness and importance of religious lessons, are solutions to improve the teaching process of teachers in the field of religious education. The 10 categories include the low level of knowledge of religious teachers and inattention to the practical implementation of areas of the national curriculum, the lack of proper utilization of efficient human resources, the old-fashioned view and low level of attitude of religious teachers, the low level of teacher motivation, and the low level of behavioral and ideological level during teaching, and the challenges of the teaching process of teachers in the field of religious education. **Conclusion:** The results showed that the components of forming practical, accurate, and continuous discourses between religious education activists, increasing the level of internal acceptance of learners towards religious content, and teachers' use of new evaluation methods, including follow-up evaluation in measuring the performance of learners' religious behavior, are the most prominent.

Keywords: Religious education, Pathology, Religious teachers' community, Educational solutions

© 2019 Journal of New Approach to Children's Education (JNACE)

This work is published under CC BY-NC 4.0 license.

© 2022 The Authors.

How to Cite This Article: Zakeri, M, et al. (2026). Identifying Challenges and Solutions to Improve Teachers' Teaching in the Field of Religious Education. *JNACE*, 7(4): 95-108.

شناسایی چالش‌ها و راه‌کارهای بهبود جریان تدریس معلمان در حوزه آموزش دینی

مختار ذاکری^{۱*}، محمداحمدغلامی^۲، نرگس میرزاده^۳

^۱ دانشیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران

^۲ استادیار گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

^۳ مدرس گروه آموزش معارف و تربیت اسلامی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران.

* نویسنده مسئول: Mokhtarzakeri365@cfu.ac.ir

تاریخ چاپ مقاله: ۱۴۰۴/۱۱/۱۳

تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۴/۱۰/۰۶

تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۴/۰۶/۱۵

چکیده

زمینه و هدف: یکی از دروسی که در شکل‌گیری هویت دینی بسیار موثر است، دروس مرتبط با آموزش دینی است. هدف پژوهش‌گر، شناسایی چالش‌ها و راه‌کارهای بهبود جریان تدریس معلمان در حوزه آموزش دینی بود.

روش پژوهش: رویکرد پژوهش، کیفی و شیوه تحلیل داده‌ها، تحلیل مضمون با نظام کدگذاری داده‌ها بود. جمعیت پژوهشی شامل فرهنگیان مرتبط با آموزش دینی استان هرمزگان به تعداد ۲۰۲۶۸ نفر و نمونه پژوهشی شامل ۱۹ نفر از معلمان دینی (۹ نفر خانم، ۱۰ نفر آقا) با شیوهی نمونه‌گیری هدفمند بود.

یافته‌ها: ۹ مقوله از جمله یکسویه‌سازی رفتار تربیتی و آموزشی خانواده و مدرسه و استفاده از آموزشگران و مربیان توانمند در حوزه‌ی آموزش دینی، شکل‌گیری گفتمان‌های کاربردی، دقیق و پیوسته بین فعالان تربیت دینی، افزایش سطح پذیرش درونی فراگیران نسبت به محتوای دینی، استفاده معلمان از شیوه‌های نوین ارزشیابی از جمله ارزشیابی پیگیری در سنجش عملکرد رفتار دینی فراگیران، ارتقای سطح برنامه‌های آموزشی، شیوه‌های نوین آموزشی از جمله ایفای نقش، فرصت‌سازی‌سازی مناسب آموزش، تبیین درست و کاربردی سطح کارایی و اهمیت دروس دینی، پایه‌ریزی و اجرای دوره‌های مناسب آموزشی برای معلمان، راه‌کارهای بهبود جریان تدریس معلمان در حوزه آموزش دینی هستند. ۱۰ مقوله شامل پایین بودن سطح دانشی معلمان دینی و بی‌توجهی به پیاده‌سازی عملی ساحت‌های برنامه‌ی درسی ملی، عدم بهره‌وری درست از نیروی انسانی کارآمد، نگاه قدیمی و پایین بودن سطح نگرش معلمان دینی، سطح پایین انگیزشی معلم و پایین بودن سطح رفتاری و عقیدتی در جریان تدریس، ناهمخوانی شیوه‌ها و محتوای آموزشی، چالش‌های جریان تدریس معلمان در حوزه آموزش دینی هستند.

نتیجه‌گیری: نتایج نشان داد، مولفه‌های شکل‌گیری گفتمان‌های کاربردی، دقیق و پیوسته بین فعالان تربیت دینی، افزایش سطح پذیرش درونی فراگیران نسبت به محتوای دینی، استفاده معلمان از شیوه‌های نوین ارزشیابی از جمله ارزشیابی پیگیری در سنجش عملکرد رفتار دینی فراگیران، بیشترین برجستگی را دارا هستند.

واژگان کلیدی: آموزش دینی، آسیب‌شناسی، جامعه‌ی معلمان دینی، راه‌کارهای آموزشی

تمامی حقوق نشر برای فصلنامه رویکردی نو بر آموزش کودکان محفوظ است.

شیوه استناد به این مقاله: ذاکری، مختار؛ احمدغلامی، محمد؛ میرزاده، نرگس (۱۴۰۴). شناسایی چالش‌ها و راه‌کارهای بهبود جریان تدریس معلمان در حوزه آموزش دینی. فصلنامه رویکردی نو بر آموزش کودکان، ۷ (۴): ۹۵-۱۰۸.

مقدمه

حاضر، به دلیل بروز تغییر و تحولات شگرفی که در تمامی ابعاد زندگی بشر رخ داده‌است، جامعه‌ی انسانی، تفاوت‌هایی بنیادی و حتی ماهوی با گذشته پیدا کرده است در این میان نهادهای تعلیمی و تربیتی، رسالت خطیری برعهده دارند. خطیرتر از همه،

تعلیم و تربیت همواره یکی از مهمترین مسائل پیش‌روی بشر بوده است و هدف عمده پیامبران، امامان و صالحان نیز تربیت صحیح آدمی بوده‌است (خسروی و کاظمی، ۱۴۰۰). در عصر

رسالت دستگاه عظیم آموزش و پرورش است که مسؤولیت فراهم آوردن زمینه برای رشد و شکوفایی باورهای دینی کودکان، نوجوانان و جوانان را بر دوش می‌کشد. تربیت دینی، یکی از مهمترین اهداف نظام آموزشی کشور است و اهمیت و جایگاه ویژه‌ی آن باعث شده است، درس مستقلی که عموماً تحت عنوان هدیه‌های آسمان شناخته می‌شود، با سایر دروس در هر پایه، تفاوت‌های عمده‌ای داشته باشد (مرادی، ۱۳۸۶: ۱۱-۱۲). دقت نظر در مبانی تعلیم و تربیت، مشخص می‌سازد که بخش مهمی از مبانی تعلیم و تربیت، می‌تواند رنگ و بوی دینی داشته باشد (شمشیری، ۱۳۹۵: ۹۲-۹۱). تربیت دینی حوزه‌ای است که در آن، درک نیازهای یادگیرنده جهت رشد ایمان و باورها مورد توجه قرار می‌گیرد (Goldburg, 2008; Grajczonek, 2013; Hyde, 2010). تربیت دینی، به برنامه‌ی درسی رسمی مورد استفاده در مدارس ابتدایی، برای مشارکت دادن دانش‌آموزان در آموزه‌ها، فرهنگ، تاریخ دین و کشف چگونگی ارتباط دین با تمام جنبه‌های زندگی اطلاق می‌شود (Huth, Brown & Usher, 2021). علاوه بر این، در قرآن کریم، به کرامت، ارزشمندبودن و آفریده‌شدن نیکوی انسان اشاره شده که نشان‌دهنده اهمیت و جایگاه آدمی است. بنابراین، فراهم کردن تربیت مناسب برای رساندن انسان به هدف نهایی، از دیدگاه اسلامی ضروری است (ضرابی، ۱۳۹۴). فرهنگ کشور ایران نیز بسیار با دین عجین شده، به گونه‌ای که در تعلیم و تربیت رسمی، به تربیت دینی، توجه شده است. با این حال، چگونگی انجام این کار مهم، خود پرسش و گاهی چالش حائز اهمیتی را ایجاد می‌نماید. از اینرو، لازم است، چالش‌های عملکرد معلمان در تدریس دروس دینی از جمله درس هدیه‌های آسمان مورد کنکاش واقع گردد.

اصولاً ماهیت دروس دینی، به گونه‌ای است که از نظر محتوای آموزشی، فرایند یادگیری و شیوه‌های آموزشی که معلمان این درس به کار می‌گیرند، با دروس دیگر قابل مقایسه نیست. برخی از عمده‌ترین مشکلات آموزش و یادگیری دروس دینی به نحوه‌ی عملکرد معلمان، مواد و محتوای آموزشی مربوط می‌شود. در حال حاضر، شیوه‌های گوناگونی در تدریس دروس دینی و قرآن مورد استفاده‌ی دبیران و آموزگاران در دوره‌های مختلف آموزشی است. غالب این شیوه‌ها بر پایه‌ی روش‌های قدیمی و سنتی بوده است و گاهی بدون آموزش قبلی، تنها به اتکای تجربه‌ی شخصی معلم توسط خود وی انتخاب می‌شود. شیوه‌هایی چون سخنرانی، داستان‌گویی، تمثیل و نمایش و... عمدتاً در آموزش دروس دینی کاربرد دارند و به کارگیری آن‌ها تا حدی ضروری است. اما با توجه به محتوای دروس نمی‌توان به این شیوه‌ها اکتفا نمود. علاوه بر این به کارگیری همین شیوه‌ها

نیز اگر با روش اصولی صورت نگیرد، فاقد کارایی لازم خواهد بود (صادقی و ماهینی، ۱۴۰۲: ۲). از این‌رو، باتوجه به اهمیت شیوه‌ی آموزش در قالب شیوه‌های یاددهی-یادگیری و تأثیر آن در میزان یادگیری و اثربخشی دانش‌آموزان، پژوهش حاضر به منظور شناسایی چالش‌ها و راه کارهای بهبود عملکرد معلمان دوره ابتدایی در درس هدیه‌های آسمان به انجام رسید.

یکی از دروسی که در تربیت دینی، بسیار موثر است، درس هدیه‌های آسمانی است. در کشور ما، در میان انواع مواد درسی مختلف، درس دینی جزء لاینفک برنامه درسی مدارس به شمار می‌رود. این اهمیت حتی پیش از انقلاب اسلامی نیز به خوبی قابل احساس بود. در سال‌های اخیر، توجه به رویکردهای جدید در امر آموزش، نیازهای نو در عرصه آموزش دین، توجه بیش از پیش به جنبه‌های نگرشی (عاطفی) و عملی (و نه صرفاً مهارتی) آموزه‌های دینی، لزوم بهره‌گیری از روش‌های نوین در تعلیم و تربیت دینی و توجه بیش از پیش به تربیت دینی در کنار تعلیم آن، به منظور شکل‌گیری رفتارهای دینی و تقویت احساس دینی همراه با شناخت و تفکر در دین، متخصصین تعلیم و تربیت دینی را بر آن داشته است تا با برنامه‌ریزی دقیق به کار تهیه‌ی برنامه‌ای جدید برای درس دینی با عنوان کتاب هدیه‌های آسمان اقدام نمایند. با این حال، به نظر می‌رسد که عملکرد معلمان دوره ابتدایی در پیاده‌سازی اهداف این درس، آن‌طور که باید و شاید موثر واقع نشده است. لذا در این پژوهش این مهم را دنبال می‌کنیم.

آموزش دین در نظام رسمی تعلیم و تربیت، فعالیتی برنامه‌ریزی شده و نظام‌مند است که به منظور شکل‌دهی به نظام باورها، احساسات و اعمال دینی در محیط مدرسه انجام می‌شود و پیامد آن، شکل‌گیری مرتبه‌ی تحقق‌پذیر حیات طیبه در دوره‌ی دبستان است که به عنوان هدف غایی انسان در نظر گرفته شده و به نظام آموزش و پرورش رسمی محول شده است (طباطبایی‌نژاد و نوذری، ۱۴۰۳: ۹۷). آموزش دینی، به ویژه در دوره‌ی ابتدایی، از اهمیت بسیاری برخوردار است؛ زیرا در این دوران، کودکان به عنوان پایه‌گذاران هویت دینی و فرهنگی جامعه شناخته می‌شوند. دوران کودکی نه تنها به عنوان پیش‌نیاز مراحل بعدی زندگی (نوجوانی، جوانی و بزرگسالی) محسوب می‌شود؛ بلکه کیفیت آن، تأثیرات عمیقی بر دیگر مراحل زندگی دارد. در این میان، کیفیت فرآیند تعلیم و تربیت ارائه شده، نقشی تعیین‌کننده در شکل‌دهی به این دوران ایفا می‌کند (سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی، ۱۳۹۷).

معلمان مهم‌ترین عامل در بالابردن کیفیت یادگیری دانش‌آموزان و بهبود فرایند هویت‌یابی آنان هستند. رشد حرفه‌ای معلمان و شناخت موانعی که بر سر این رشد قرار دارد،

در بین این آسیب‌ها، مؤلفه روش‌های ارزشیابی از کمترین میزان آسیب برخوردار است.

نامداری (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان واکاوی مؤلفه‌های توانمندسازی در برابر آسیب‌های اجتماعی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی در کتب هدیه‌های آسمان مقطع ابتدایی، بیان می‌دارد، در کتاب‌های مورد بررسی به زیر مؤلفه‌های توانمندسازی در برابر آسیب‌های اجتماعی مربوط به سرمایه اقتصادی (ثروت)، اجتماعی و راهبردهای شناختی بیشترین توجه معطوف شده و زیرمؤلفه‌های آسیب‌های اجتماعی مربوط به سرمایه سیاسی (قدرت) و راهبردهای فراشناختی مورد غفلت واقع شده‌اند، بر اساس یافته‌های به دست آمده بازنگری و گنجاندن زیرمؤلفه‌های آموزش و توانمندسازی دانش‌آموزان در برابر آسیب‌های سیاسی مانند رابطه گرای، حذف رقیب، پارتی بازی و خویشاوندگرایی و زیرمؤلفه‌های راهبردهای فراشناختی مانند نظارت و کنترل و برنامه ریزی از اقدامات ضروری برای مؤلفان و برنامه ریزان کتاب‌های درسی هدیه‌های آسمان قلمداد شده است.

یافته‌های پژوهش پورشیرازی (۱۴۰۱) با عنوان تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان چهارم ابتدایی بر اساس روش‌های تربیت دینی، نشان‌دهنده یک سیر دارای افت و خیز در تمرکز بر استفاده از روش‌های تربیتی دینی در قسمت‌های گوناگون کتاب هدیه‌های آسمان مقطع چهارم ابتدایی است. یکی از نقاط قوت کتاب، عدم تمرکز بر یک روش، در سرتاسر کتاب است که به علت وجود موضوعات متفاوت و تفاوت فردی دانش‌آموزان مناسب تلقی می‌شود. همچنین با توجه به ویژگی‌های سنی این دانش‌آموزان، توجه خاص به روش‌های منتج از پنج اصل شامل تحول باطن، آراستگی، تغییر ظاهر، تعقل و تذکر، مناسب به حساب می‌آید، زیرا این دوره سنی زمان مناسبی برای شکل‌گیری تربیت مناسب عقلانی-عاطفی است. در مجموع توجه به سایر روش‌های تربیت دینی در این کتاب به‌منظور بهبود و ارتقاء آن ضروری است.

بررسی انتقادی پیشینه پژوهش در ارتباط با عملکرد معلمان در تدریس هدیه‌های آسمان نشان می‌دهد، علی‌رغم تلاش‌های متعددی که در این خصوص به انجام رسیده است و موضوعاتی از قبیل بررسی تجارب زیسته معلمان دوم ابتدایی از موانع تدریس و آسیب‌شناسی شیوه‌های یاددهی-یادگیری در هدیه‌های آسمان در مدارس ابتدایی بررسی شده است اما همچنان خلا پژوهشی درارتباط با شناسایی چالش‌ها و راهکارهای بهبود عملکرد معلمان دوره ابتدایی در درس هدیه‌های آسمان به‌چشم می‌آید. از این‌رو پژوهش‌گر، این

از اهمیت زیادی برخوردار است. از سوی دیگر شایستگی در تدریس و تدریس شایسته با مفهوم کیفیت معلم پیوندی تنگاتنگ داشته و کارگزار اساسی در اجرای تدریس شایسته، معلم است که بخشی از کیفیت آن از طریق آموزش و توسعه حرفه‌ای معلم طی دوره آماده‌سازی و آشناسازی بدو خدمت‌تأمین می‌شود (یاسینی و پناه، ۱۳۹۸: ۴).

در پژوهش حاضر، سعی شده به بررسی عملکرد معلمان در درس هدیه‌های آسمانی در دوره ابتدایی پرداخته شود. هدف پژوهش‌گر، شناسایی چالش‌ها و راهکارهای بهبود عملکرد معلمان دوره ابتدایی در درس هدیه‌های آسمان بوده‌است. از این‌رو، پژوهشگر، دو پرسش اساسی به شرح ذیل را در این پژوهش بررسی می‌نماید:

۱- چالش‌های عملکرد معلمان دوره ابتدایی استان هرمزگان در درس هدیه‌های آسمانی کدام‌اند؟

۲- راهکارهای بهبود عملکرد معلمان دوره ابتدایی استان هرمزگان در درس هدیه‌های آسمانی کدام‌اند؟

مرتضوی‌زاده (۱۴۰۴) در پژوهشی با عنوان بازخوانی تجارب زیسته معلمان دوم ابتدایی از موانع تدریس هدیه‌های آسمان، به این نتیجه رسید که موانع عمده در چهار مقوله اصلی شامل موانع مرتبط با معلمان، موانع مرتبط با دانش‌آموزان، موانع مرتبط با اولیای دانش‌آموزان و موانع مرتبط با محتوای کتاب درسی، شناسایی شدند که در قالب ۲۱ زیرمضمون طبقه‌بندی شدند. از پیشنهاد‌های این پژوهش می‌توان به فصل‌بندی کتاب، کاربردی‌ترکردن مطالب، استفاده از روش‌های فعال تدریس، کاهش نقش معلم و افزایش مشارکت فعال دانش‌آموزان در فرایند یادگیری اشاره کرد.

صادقی و ماهینی (۱۴۰۲) در پژوهشی با عنوان آسیب‌شناسی شیوه‌های یاددهی-یادگیری درس هدیه‌های آسمان در مدارس ابتدایی به این نتیجه رسیدند که بیشترین آسیب مربوط به عدم تناسب شیوه‌های یاددهی-یادگیری با دو مؤلفه‌ی تخصص معلمان و اهداف آموزش و پرورش می‌باشد. عدم شایستگی علمی و اعتقادی برخی معلمان باعث کاهش اثربخشی و کارایی درس هدیه‌های آسمان شده است. از سوی دیگر عمل‌نکردن به گفته‌ها و تضاد و تعارض میان آن چه که معلمان تدریس می‌کنند و آن چه که در عمل از آن‌ها مشاهده می‌شود، باعث به‌وجودآمدن نوعی نگرش منفی در دانش‌آموزان می‌شود. این تضاد گفتاری و رفتاری زمانی مشکل‌سازتر می‌شود که در رفتار و گفتار دیگر عوامل مدرسه و مسئولان جامعه و... نیز مشاهده می‌شود. دیگر آسیب‌های شناسایی‌شده به حوزه‌ی خانواده و اصول تربیت دینی و روش‌های ارزشیابی اختصاص می‌یابد که

مسئله‌ی مهم حوزه‌ی آموزش و پرورش دینی کشور را به بوت‌های نقد و بررسی می‌گذارد.

روش‌شناسی

این پژوهش با رویکرد کیفی انجام شده‌است. روش تجزیه و تحلیل داده‌ها، روش تحلیل استقرایی مبنی بر نظام کدگذاری بوده‌است. مبنای مفهومی تحلیل داده‌ها، تحلیل مضمون با سه مرحله کدگذاری شامل کدگذاری، باز، محوری و گزینشی بوده‌است. پژوهش‌گر با مقایسه‌ی مستمر داده‌ها به ساخت مفاهیم اقدام می‌کند؛ به این صورت که پس از نوشتن متن مصاحبه با نگاه اجمالی به داده‌ها، زمینه‌ی سازواری داده‌ها بررسی و به ساخت مفاهیم اقدام گردیده و هم‌زمان با ساخت مفاهیم، کدهای باز مستخرج از متن مصاحبه مرتبط با موضوع پژوهش از متن مصاحبه با شیوه‌ی کدگذاری باز استخراج و کدهای مربوط به هر نکته مشخص می‌شوند. در مرحله‌ی بعد، با کنارهم قرار دادن کدهای باز مستخرج از متن مصاحبه و مقایسه‌ی مستمر داده‌ها، مفاهیم اولیه و بطور هم‌زمان مقوله‌های اولیه شکل گرفتند. سپس با استفاده از روش کدگذاری محوری، مقوله‌های مرکزی مشخص می‌شوند. در مرحله‌ی نهایی، پژوهش‌گر با استفاده از شیوه‌ی کدگذاری انتخابی به استخراج مقوله‌های اصلی و مفهوم‌پردازی اقدام می‌کند. جامعه‌ی پژوهشی شامل معلمان دوره ابتدایی استان هرمزگان به تعداد به تعداد ۱۱۵۷۶ نفر و نمونه پژوهشی شامل ۱۵ نفر از معلمان (۸ نفر خانم، ۷ نفر آقا) با شیوه‌ی نمونه‌گیری هدفمند (معلمان نمونه استانی، مدرسان استانی درس هدیه‌ها، معلمان برگزیده منطقه‌ای طبق اعلام کارشناس-مسئولان آموزش ابتدایی مناطق مختلف استان) و رعایت اصل اشباع‌شدگی (پژوهش‌گر بعد از پانزده مصاحبه به حد اشباع رسید، بدین صورت که بعد از مصاحبه از نفر پانزدهم، دیگر کد جدیدی به یافته‌های پژوهش اضافه نگردید) و حداکثر تنوع (مناطق مختلف استان) بودند. روش جمع‌آوری داده‌ها در این پژوهش، مصاحبه‌ی عمیق بود. در مصاحبه عمیق، از پرسش‌نامه‌ی نیمه ساختاریافته استفاده شد. پژوهش‌گر، پرسش‌هایی شامل دلایل ناکامی و مشکلات معلمان در درس هدیه‌های آسمانی کدام اند؟ و اینکه پیشنهادات و راهکارهای بهبود عملکرد معلمان در درس هدیه‌های آسمانی کدام اند؟ را از مشارکت‌کنندگان در پژوهش جویا شد. از این رو داده‌ها در محیط طبیعی (پژوهش با حضور در مدارس مورد نظر اقدام به مصاحبه نمود) جمع‌آوری شده‌است. در پژوهش کیفی، پژوهش‌گر هم به عنوان گردآورنده‌ی داده‌ها و گوینده‌ی معنای داده‌ها ایفا

نقش می‌کند (Maykut & Morehouse, 1994). طرح پژوهش، طرحی پیدایشی است؛ زیرا مؤلفه‌ها در طول پژوهش مشخص شده‌اند.

در این پژوهش، به منظور اعتبارسنجی پژوهش، از روش مسیر ممیزی با بررسی مجدد روند پژوهش توسط ممیز بیرونی استفاده شده‌است. در روش مسیر ممیزی، محقق مسیری که در طول پژوهش، طی کرده، به صورت مرتب و ترتیب زمانی ثبت می‌کند (Lincoln and Guba, 1985: ۱۴۶). به نقل از Maykut & Morehouse, 1994). در واقع، مسیر ممیزی به فرآیندی اشاره دارد که طی آن، محقق به طور شفاف و مستند، مراحل مختلف پژوهش خود را از ابتدا تا انتها، شامل جمع‌آوری داده‌ها، تحلیل، تفسیر و نتیجه‌گیری، ثبت و نگهداری می‌کند. این شامل یادداشت‌های میدانی، مصاحبه‌ها، تحلیل‌ها، تفسیرها، و هرگونه تصمیم‌گیری مهمی که در طول پژوهش گرفته شده است، می‌شود. این مسیر به دیگران اجازه می‌دهد تا با بررسی این مستندات، صحت و روایی پژوهش را ارزیابی کنند. به عبارت دیگر، مسیر ممیزی یک ردپای قابل پیگیری از تمام تصمیمات و اقدامات محقق در طول پژوهش است. از این رو، یک ممیز بیرونی این روند را بررسی و تایید کرد. برای افزایش اعتبار پژوهش، سوالات مصاحبه و مولفه‌های حاصل از تحلیل و بررسی مصاحبه‌ها، پس از اعمال نظر پنج نفر از صاحب‌نظران و خبرگان عرصه‌ی تربیت معلم کشور، با بهره‌گیری از روش دلفی، جمع‌بندی و اصلاحات لازم صورت گرفت. به منظور پایایی و اعتباریابی یافته‌ها و نتایج نوشتار، ضریب توافق نمره‌گذاران برای مولفه‌های به دست آمده، صورت گرفت. به این صورت که مولفه‌های احصاشده، به صاحب‌نظران ارائه و دیدگاه ایشان در مورد هر یک از مقوله‌ها، اخذ و لحاظ گردید. برای تحقق این مهم، پرسشنامه‌ی دوگویه مبنی بر موافق و مخالف بودن صاحب‌نظران حوزه‌ی آموزش دینی با مولفه‌های حاصل آمده در این پژوهش تنظیم و در اختیار پنج تن از متخصصان قرار داده شد. همچنین در پرسشنامه مذکور، مقابل هر مولفه، یک ستون مبنی بر ارائه نظرات اصلاحی و پیشنهادی به صورت باز پاسخ طراحی شد. نتایج پرسشنامه‌ها گویای توافق حداکثری (۹۸٪) متخصصان با مولفه‌های مورد نظر پژوهشگران بود و همچنین پیشنهادها و نکات اصلاحی ایشان در ترمیم و تقویت مولفه‌های پژوهش لحاظ گردید. همچنین نتایج پژوهش به مشارکت‌کنندگان (مصاحبه‌شوندگان) در پژوهش ارائه و با پرسش درباره‌ی صحت یافته‌ها، اطمینان‌پذیری و باورپذیری یافته‌ها حاصل گردید.

جدول ۱: مشخصات مشارکت کنندگان در پژوهش

ردیف	کد	مشخصات شرکت کنندگان
1	مصاحبه شونده (۱)	زن، ۲۴ سال سابقه کار، فوق لیسانس، منطقه ناحیه ۱ بندرعباس، رشته آموزش ابتدایی
2	مصاحبه شونده (۲)	مرد، ۱۱ سال سابقه کار، لیسانس، منطقه ناحیه ۲ بندرعباس، رشته حوزوی
3	مصاحبه شونده (۳)	زن، ۲۱ سال سابقه کار، لیسانس، منطقه میناب، رشته آموزش ابتدایی
۴	مصاحبه شونده (۴)	مرد، ۱۵ سال سابقه کار، فوق لیسانس، منطقه رودان، رشته الهیات
5	مصاحبه شونده (۵)	زن، ۲۵ سال سابقه کار، فوق لیسانس، منطقه حاجی آباد، رشته آموزش ابتدایی
6	مصاحبه شونده (۶)	مرد، ۷ سال سابقه کار، دکتری، منطقه بستک، رشته آموزش ابتدایی
7	مصاحبه شونده (۷)	زن، ۲۹ سال سابقه کار، فوق لیسانس، منطقه جاسک، رشته آموزش ابتدایی
8	مصاحبه شونده (۸)	زن، ۶ سال سابقه کار، دکتری، منطقه پارسیان، رشته آموزش ابتدایی
9	مصاحبه شونده (۹)	مرد، ۱۷ سال سابقه کار، فوق لیسانس، منطقه قشم، رشته آموزش ابتدایی
10	مصاحبه شونده (۱۰)	مرد، ۲۲ سال سابقه کار، فوق لیسانس، منطقه کیش، رشته آموزش ابتدایی
11	مصاحبه شونده (۱۱)	زن، ۱۴ سال سابقه کار، فوق لیسانس، منطقه بشاگرد، رشته آموزش ابتدایی
12	مصاحبه شونده (۱۲)	مرد، ۹ سال سابقه کار، فوق لیسانس، منطقه سیریک، رشته آموزش ابتدایی
13	مصاحبه شونده (۱۳)	زن، ۱۴ سال سابقه کار، لیسانس، منطقه شبیکوه، رشته آموزش ابتدایی
14	مصاحبه شونده (۱۴)	مرد، ۲۶ سال سابقه کار، لیسانس، منطقه لنگه، رشته آموزش ابتدایی
15	مصاحبه شونده (۱۵)	زن، ۳۰ سال سابقه کار، فوق لیسانس، منطقه سندرک، رشته آموزش ابتدایی

یافته‌های پژوهش:

در پاسخ به پرسش اول پژوهش درخصوص چالش‌های عملکرد معلمان در درس هدیه های آسمانی، با تحلیل انجام گرفته بر روی متن مصاحبه‌ها، پس از سه مرحله کدگذاری، جدول زیر حاصل شد. هر یک از ستون‌های زیر، برآمده از یک مرحله از کدگذاری است:

جدول ۲: یافته های پرسش اول

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای گزینشی
نگاه حفاظتی به کتاب هدیه‌های آسمان: " با توجه به تجربه شخصی من از ارزیابی تدریس درس هدیه‌های آسمان توسط معلمان در مدارس، به این درس به عنوان کتابی نگاه می‌شود که دانش‌آموزان به سبب مطالب را حفظ و در پایان هر سال به صورت کتبی یا شفاهی مورد سنجش قرار می‌گیرند." تاکید زیاد بر مطالب تئوری و بی‌توجهی به آموزش مهارت‌ها	نگرش حفاظتی به درس هدیه‌های آسمان	نگاه سنتی و منسوخ معلمان در خصوص نحوه تدریس و مسائل آموزشی و پژوهشی درس هدیه‌های آسمان
عدم توجه به شیوه صحیح تدریس این درس. تدریس به شیوه سنتی و معلم محور: " فضای خشک و بی‌روح و یک‌سویه توسط معلم در کلاس درس، تدریس به شیوه سنتی و معلم محور، هم‌چنین ارائه تدریس بدون گفت‌وگو و نشاط جمعی، عدم تعامل دو جانبه معلم و دانش آموز موجب خستگی و بی‌حوصلگی فراگیران می‌شود به طوری که کلاس درس و مباحث دینی و مذهبی جذابیت خود را از دست می‌دهد." تناسب نداشتن شیوه یاددهی با اهداف آموزش و پرورش دینی.	عدم استفاده از روش‌های تدریس مناسب درس هدیه‌های آسمان	
عدم توجه به تکالیف مناسب بعد از تدریس. ارزشیابی از حفظیات و عدم توجه به رفتار و عملکرد در هر درس. معلمان به اشتباه فقط از محتوای دانشی، دانش آموزان، ارزشیابی به عمل می‌آورند و توجهی به تغییر نگرش و رفتار در فراگیران ندارند. عدم توجه به روش‌های ارزشیابی متنوع.	عدم ارزشیابی کیفی صحیح درس هدیه‌های آسمان	
ایجاد فضای خشک و بی‌روح و یک‌سویه توسط معلم در کلاس درس.	فضای تدریس یک‌سویه در درس هدیه‌های آسمان	

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای گزینشی
عدم توجه به اهداف جزئی درس و دنبال نکردن اهداف تا حصول نتیجه. عدم آشنایی معلمان با اهداف کتاب هدیه‌ها و برنامه‌ی درسی ملی و سند تحول بنیادین.	عدم آشنایی و پردازش مناسب به اهداف درس هدیه‌های آسمان	
عدم تسلط بر اهداف مصوب و برنامه‌ی درسی هدیه‌های آسمان.	عدم آشنایی صحیح معلمان با برنامه درسی هدیه‌های آسمان	
تدریس به شیوه‌ی سنتی و معلم‌محور.	عدم تدریس تعاملی در درس هدیه‌های آسمان	
عدم توجه به اصول تربیت دینی. عدم آگاهی معلم از اصول تربیت دینی.	بی‌توجهی به اصول تربیت دینی در آموزش درس هدیه‌های آسمان	
عدم تسلط و آموزش صحیح در تدریس مهارت‌محور برای دانش‌آموزان. عدم خلاقیت معلم در تدریس.	ضعف مهارت تدریس معلمان در درس هدیه‌های آسمان	
عدم توجه کافی به جایگاه تربیتی این درس از طرف مسئولین، معلم و خانواده معلمان درس هدیه‌های آسمان را به عنوان یک درس مهم تلقی نمی‌کنند.	بی‌توجهی به اهمیت جایگاه درس هدیه‌های آسمان	ضعف نگرشی معلمان در خصوص جایگاه درس هدیه‌های آسمان
عدم توجه کافی به جایگاه تربیتی این درس از طرف مسئولین، معلم و خانواده	ساده‌انگاری نسبت به درس هدیه‌های آسمان	
هم تراز ندانستن درس هدیه‌ها با دروس فارسی و ریاضی	در اولویت نبودن درس هدیه‌های آسمان برای معلمان	
تدریس بدون انگیزه معلمان	بی‌انگیزگی معلمان در درس هدیه‌های آسمان	ضعف انگیزش معلمان در آموزش درس هدیه‌های آسمان
ارتباط ضعیف معلمان با خانواده‌ها رابطه ضعیف معلم با خانواده‌ها	عدم ارتباط مناسب بین معلم درس هدیه‌ها با خانواده‌ها	ضعف ارتباطی معلم با فراگیران و خانواده ایشان در تدریس هدیه‌های آسمان
برخورد نامناسب معلمان با دانش‌آموزان اخلاق نادرست و ناپسند بعضی معلمان	رفتار نامناسب معلم در حین تدریس درس هدیه‌های آسمان	ضعف رفتاری و عقیدتی معلم در جریان تدریس هدیه‌های آسمان
عدم تطابق باورهای اعتقادی خود معلم با چیزی که ارائه می‌دهد یا تدریس میکند ضعف معلم در زمینه اعتقادی و پایبندی به اخلاق دینی ضعف اعتقادی برخی معلمان	پایبندی ضعیف معلمان به مسائل دینی در درس هدیه‌های آسمان	
تناقض روش‌های تربیت در خانواده و مدرسه بی‌توجهی نسبت به آموزش‌های دینی مدرسه در محیط خانواده. دوگانگی و تعارض آموزش در خانه و مدرسه	ناهمخوانی روش‌ها و آموزه‌های مدرسه و خانواده درخصوص مسائل دینی	ناهماهنگی روشها و محتوای آموزشی مدرسه و خانواده در آموزش درس هدیه‌های آسمان
عدم آگاهی تخصصی معلمان در نهادهای کردن اهداف رفتاری در دانش‌آموزان عدم تأکید بر درک و فهم مسایل و مفاهیم دینی، مذهبی در تدریس و ضعف در اطلاعات معنوی	عدم تخصص معلمان در درس هدیه‌های آسمان	ضعف دانشی معلمان در خصوص مفاهیم و آموزه‌های درس هدیه‌های آسمان
معلمان تلاشی جهت به روز رسانی دانسته‌های علمی، مذهبی در این زمینه ندارند توان آگاهی نداشتن از مطالب کتاب دانش کم تخصصی معلم درخصوص مسائل دینی	عدم بروزرسانی دانش تخصصی معلمان در خصوص مسائل دینی	
عدم توجه به ساحت اعتقادی در مدارس	بی‌توجهی به ساحت اعتقادی سند تحول در درس هدیه‌های آسمان	نادیده انگاری ساحت‌های سند تحول در آموزش درس

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای گزینشی
عدم آشنایی معلمان با سند تحول بنیادین	ناآشنایی معلمان درس هدیه ها با سند تحول بنیادین	هدیه های آسمان
تشویق نکردن معلم به دانش آموزان جهت شرکت در مکان های مذهبی	عدم برنامه ریزی مناسب جهت حضور فراگیران در اماکن مذهبی از سوی معلمان درس هدیه ها	ضعف در فضاسازی محیط آموزش دست اول برای تدریس هدیه های آسمان
عدم توجه و به کارگیری از نیروهای کارآمد موجود در شهر و روستاها	عدم بهره گیری مناسب از ظرفیت های انسانی ماهر در آموزش دینی در مدرسه	عدم بهره گیری صحیح از نیروی انسانی کارآمد در دسترس در آموزش هدیه های آسمان

آموزش درس هدیه های آسمان، ضعف در فضاسازی محیط آموزش دست اول برای تدریس هدیه های آسمان و عدم بهره گیری صحیح از نیروی انسانی کارآمد در دسترس در آموزش هدیه های آسمان، ایجادکننده چالش های عملکرد معلمان در درس هدیه های آسمانی هستند.

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش درخصوص راه کارهای بهبود عملکرد معلمان در درس هدیه های آسمانی، با تحلیل انجام گرفته بر روی متن مصاحبه ها، پس از سه مرحله کدگذاری جدول زیر حاصل شد. هر یک از ستون های زیر برآمده از یک مرحله از کدگذاری است:

داده های مندرج در جدول فوق بیان گر این است که ۱۰ مقوله ی کلیدی شامل نگاه سنتی و منسوخ معلمان در خصوص نحوه ی تدریس و مسائل آموزشی و پژوهشی درس هدیه های آسمان، ضعف نگرشی معلمان در خصوص جایگاه درس هدیه های آسمان، ضعف انگیزش معلمان در آموزش درس هدیه های آسمان، ضعف ارتباطی معلم با فراگیران و خانواده ایشان در تدریس هدیه های آسمان، ضعف رفتاری و عقیدتی معلم در جریان تدریس هدیه های آسمان، ناهماهنگی روش ها و محتوای آموزشی مدرسه و خانواده در آموزش درس هدیه های آسمان، ضعف دانشی معلمان در خصوص مفاهیم و آموزه های درس هدیه های آسمان، نادیده انگاری ساخت های سند تحول در

جدول ۳: یافته های پرسش دوم

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای گزینشی
استفاده از روش های خلاق و متنوع و دانش آموز محور: " به طور کلی، درس هدیه های آسمان به دلیل تاثیرگذاری در شیوه زندگی افراد، نیازمند تدریس خاص و متفاوت از سایر دروس می باشد. استفاده از شیوه تدریس نمایش خلاق، قراردادن دانش آموزان در موقعیت های واقعی به گونه ای که آن ها مطلب مورد تدریس را لمس کنند. به طور مثال وقتی از نماز جماعت سخن می گوئیم، دانش آموز نماز جماعت را به طور واقعی تجربه و درک کند. وقتی از امام حسین سخن می گوئیم می توانیم یک نمایش خلاق و سفر خیالی به بارگاه امام حسین داشته باشیم." شناسایی انواع روش های تدریس و موثر در درس هدیه های آسمانی. بهره گیری از روش های تدریس تفکر محور.	بهره گیری از روش های تدریس نوین در درس هدیه های آسمان	استفاده معلمان از روش های تدریس جدید در آموزش هدیه های آسمان
تنوع در شیوه های تدریس. جذاب نمودن تدریس همراه با فرصت های متنوع یادگیری . تدریس درس هدیه ها با بازی و سرگرمی های جذاب.	تنوع روش در آموزش مفاهیم دینی به فراگیران	
آموزش مهارت ها و سبک های زندگی دینی و مذهبی. تدریس معلم به صورت عملی و عینی و کاربردی باشد..	تدریس مهارت محور در درس هدیه های آسمان	
اجرای اصول و همین طور نکات و برنامه های دینی تربیت دینی در مدرسه.	تدریس اصولی برنامه درسی هدیه های آسمان توسط معلمان	

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای گزینشی
قراردادن دانش آموزان در موقعیت های واقعی یادگیری. بازدید از مراکز علمی، دینی، مذهبی توسط معلمان و دانش آموزان. مشارکت دادن فراگیران در گردهمایی ها و جشنواره های دینی، مذهبی.	ایجاد فرصت های یادگیری دست اول برای فراگیران توسط معلم در درس هدیه های	موقعیت سازی مناسب آموزش در جریان تدریس هدیه های آسمان
مهارت ارتباط موثر با دانش آموزان. رابطه ی دوسویه و صمیمانه بین معلم و شاگرد. فضای تعاملی و جذابیت صحنه تدریس.	ایجاد فضای ارتباطی مناسب در درس هدیه های آسمان بین معلم و شاگرد	
از ایجاد فضای معنوی توسط معلم در کلاس .	ایجاد فضای معنوی مناسب توسط معلم در کلاس درس	
برگزاری برخی مراسمات مذهبی در کلاس. برگزاری مراسمات دینی مذهبی در کلاس.	اجرای مراسمات مذهبی در کلاس و مدرسه	
حساسیت مسئولین و پررنگ کردن جایگاه و نقش درس هدیه ها. مطرح کردن اهمیت درس هدیه های آسمان در جلسات توجیهی با اولیا. تغییر نگرش در اولیا نسبت به اهمیت درس هدیه ها.	تشریح و درک اهمیت درس هدیه های آسمان از سوی معلمان و مجریان تربیت دینی	تبیین مناسب اهمیت درس هدیه های آسمان برای فراگیران و خانواده ایشان
برگزاری کارگاه های آموزشی و بیان راهکارها و روش ها . آموزش تخصصی معلمان در درس هدیه های آسمان.	برگزاری کارگاه های مناسب آموزش و توانمندسازی برای معلمان درس هدیه ها	پایه ریزی و برگزاری دوره های مناسب آموزشی در جهت ارتقای همه جانبه معلم درس هدیه های آسمان
آشنایی و آگاهی نسبت به برنامه ی درسی هدیه های آسمان. مطالعه کتاب راهنمای تدریس و آشنایی با اهداف دروس قبل از تدریس.	توسعه دانش تخصصی معلمان درخصوص برنامه درسی جدید درس هدیه های آسمان	
ارتقای سطح دینی، اعتقادی معلمان برای انتقال بهتر مفاهیم درس هدیه های آسمان. تقویت بعد رفتاری و عملکردی معلمان در زمینه موضوعات دینی. معلمان باید خود را از لحاظ اعتقادی و ارزش های دینی ارتقا دهند .	ارتقای سطح اعتقادی معلمان درس هدیه های آسمان	
بیان و انتقال تجربیات بین معلمان درس هدیه ها. ایجاد نشست هایی بین معلمان برای تبادل تجربه و اشتراک ایده.	ایجاد فضای گفتمان آموزشی و تبادل تجربیات در درس هدیه های آسمان	ایجاد بستر تعاملات آموزشی و پرروشی بین معلمان درس هدیه های آسمان
نحوه بیان مناسب در جهت پذیرش مطالب دینی توسط معلمان: " از ایجاد فضای معنوی توسط معلم در کلاس درس با توجه به موضوع دروس و مناسبت های مذهبی توجه معلم به دانش آموزان و آگاهی دادن آن ها به سمت دین و مذهب و همچنین معلم می تواند در کلاس کوچک درس خود فضای معنوی جذابی با روش های خلاق ایجاد کند. مثلا در مراسمات اعیاد معلم می تواند در کلاس درس مولودی دسته جمعی همراه پذیرایی ساده در حد شکلات اجرا کند ."	ایجاد فضای دوستانه در پذیرش مسائل دینی در بین فراگیران توسط معلمان	بسترسازی مناسب جهت پذیرش محتوای آموزش دینی در بین فراگیران از سوی معلمان
ایجاد اصل احساس نیاز به دین در فراگیر با تدارک برنامه های مناسب. ارتباط دادن دروس با زندگی روزمره ی دانش آموزان.	ایجاد حس نیاز به دین در دنایای معاصر در اندیشه فراگیران	
تصویرسازی مثبت از دین در ذهن فراگیران.	ایجاد تصویر مثبت از دین در اذهان فراگیران	

کدهای باز	کدهای محوری	کدهای گزینشی
نظارت و ارزشیابی پیگیرانه و بالینی فراگیر در یک بازه زمانی طولانی.	پایه سازی شیوه ارزشیابی کیفی مناسب در درس هدیه‌های آسمان	استفاده معلمان از روشهای ارزشیابی جدید در درس هدیه‌های آسمان
غنی‌سازی برنامه‌های اعتقادی در مدارس.	غنی سازی برنامه‌های دینی اعتقادی در سطح مدارس	ارتقای سطح برنامه‌های آموزشی هدیه‌های آسمان در مدارس
اهداف عاطفی مد نظر قرار گرفته شود .	توجه ویژه به اهداف عاطفی نگرشی در تدریس هدیه‌های آسمان	
هماهنگی مدرسه و اولیا در برنامه‌های اعتقادی، دینی، برای دانش‌آموزان همگام سازی آموزش خانواده و مدرسه.	همگام‌سازی عملکرد مدرسه و خانواده در درس هدیه‌های آسمان	همگام‌سازی عملکرد مدرسه و خانواده در درس هدیه‌های آسمان
استفاده از اولیایی که از لحاظ دینی سطح اطلاعات بالایی دارند.	بهره‌گیری از ظرفیت اولیای توانمند و سایر ظرفیت‌های نیروی انسانی در تدریس درس هدیه‌ها	بهره‌گیری از نیروی توانمند انسانی مجرب و در دسترس برای آموزش فراگیران

داده‌های مندرج در جدول فوق بیان‌گر این است که ۱۰ مقوله کلیدی شامل استفاده معلمان از روش‌های تدریس جدید در آموزش هدیه‌های آسمان، موقعیت‌سازی مناسب آموزش در جریان تدریس هدیه‌های آسمان، تبیین مناسب اهمیت درس هدیه‌های آسمان برای فراگیران و خانواده ایشان، پایه‌ریزی و برگزاری دوره‌های مناسب آموزشی در جهت ارتقای همه‌جانبه معلم درس هدیه‌های آسمان، ایجاد بستر تعاملات آموزشی و پرورشی بین معلمان درس هدیه‌های آسمان، بسترسازی مناسب جهت پذیرش محتوای آموزش دینی در بین فراگیران از سوی معلمان، استفاده معلمان از روش‌های ارزشیابی جدید در درس هدیه‌های آسمان، ارتقای سطح برنامه‌های آموزشی هدیه‌های آسمان در مدارس، همگام‌سازی عملکرد مدرسه و خانواده در درس هدیه‌های آسمان و بهره‌گیری از نیروی توانمند انسانی مجرب و در دسترس برای آموزش فراگیران راه‌کارهای بهبود عملکرد معلمان در درس هدیه‌های آسمانی هستند.

نتیجه‌گیری

این نوشتار با هدف شناسایی چالش‌ها و راه‌کارهای بهبود عملکرد معلمان دوره ابتدایی در درس هدیه‌های آسمان به انجام رسید. پژوهش‌گر به دنبال پاسخ به دو سوال بود. در تبیین یافته‌های پرسش اول پژوهش بایست گفت، معلمان از روش‌های مناسب تدریس کمتر استفاده کرده و توانایی ارائه مطالب به زبان قابل فهم دانش‌آموزان را ندارند و صرفاً به گونه‌ی سنتی و یک‌سویه مباحث دینی را نقل قول می‌کنند. خانواده‌ها نیز در این بین، ضعیف عمل کرده و در راستای پاسخ‌گویی به

شیب‌ها و فرزندان‌شان دانش لازم را نداشته و اساساً در مواردی پیگیر هم نیستند. همچنین در آموزش مفاهیم دینی به شیوه صحیح ارزشیابی توجه و عمل نمی‌شود. در مواردی، معلمان آموزش دینی آن‌چنان خشک و یک‌طرفه و غیرجذاب عمل کرده‌اند که نه تنها باعث تقویت هویت دینی فراگیران نشده‌اند، بلکه دین‌گریزی را رواج داده‌اند. آموزش مهارت‌های زندگی در درس هدیه‌های آسمان مورد توجه قرار نگرفته است. همچنین به اصول تربیت دینی در آموزش درس هدیه‌های آسمان بی‌توجهی شده و مهارت‌های کلیدی تدریس در عملکرد معلمان در درس هدیه‌های آسمان ضعیف و ناکافی می‌باشد. مولفه‌ی ضعف نگرشی معلمان در خصوص جایگاه درس هدیه‌های آسمان، گویای این است که به اهمیت جایگاه درس هدیه‌های آسمان بی‌توجهی صورت گرفته، نسبت به درس هدیه‌های آسمان ساده‌انگاری صورت گرفته و درس هدیه‌های آسمان برای معلمان در اولویت نبوده است. مقوله عدم درک مناسب معلمان از برنامه درسی جدید درس هدیه‌های آسمان، بیانگر این است که آشنایی و پردازش مناسب به اهداف درس هدیه‌های آسمان از سوی معلمان رعایت نشده است. همچنین معلمان با برنامه درسی درس هدیه‌های آسمان ن‌طور که باید و شاید بطور دقیق و صحیح آشنا نیستند. معلمان در آموزش درس هدیه‌های آسمان انگیزه لازم را نداشته و ارتباط بین معلم با فراگیران و خانواده ایشان در تدریس هدیه‌های آسمان ضعیف است. معلمان در س هدیه‌ها، بعضاً در جریان تدریس هدیه‌های آسمان رفتار مناسبی نداشته و ناهماهنگی روش‌ها و محتوای آموزشی مدرسه و خانواده در آموزش درس هدیه‌های آسمان به چشم

می‌آید. دانش معلمان در خصوص مفاهیم و آموزه‌های درس هدیه‌های آسمان ضعیف بوده و ساحت‌های سند تحول در آموزش درس هدیه‌های آسمان، نادیده انگاشته شده است. یکی از لوازم یادگیری عمیق و مبتنی بر رویکرد سازنده‌گرایی، تجارب دست اول یادگیری است که در فضا سازی محیط آموزش دست اول برای تدریس هدیه‌های آسمان از سوی معلمان خوب عمل نشده است. نهایتاً اینکه بهره‌گیری صحیح از نیروی انسانی کارآمد در دسترس در آموزش هدیه‌های آسمان صورت نگرفته است.

پیرو یافته‌های فوق فوق، پیشنهاد می‌شود، معلمان دینی به فرهنگ و ارزش‌های دینی از یک طرف و والدین و بزرگسالان جامعه در خصوص مضامین تربیت دینی از سوی دیگر، التزام عملی داشته باشند. مباحث فرهنگی و تربیت دینی در نظام آموزش در سطوح مختلف، بویژه از سوی معلمان اولویت پیدا کند. روش‌های آموزشی مدارس در حوزه تربیت دینی بازبینی و فعال و اثربخش گردد و معرفی دقیق فرهنگ اسلامی ایرانی به فراگیران صورت گیرد. ارتباط مناسبی بین والدین و اولیای مدرسه با فراگیران برقرار گردد. نظام ارزشیابی در حوزه تربیت دینی بازبینی و عملکردی گردد؛ بدین‌صورت که بر بر ارزیابی پیگیرانه، تکالیف مهارتی، ارزشیابی بالینی، عملکردی در ارزشیابی و عقلانیت و روحیه انتقادی در فرایند ارزشیابی تأکید گردد. نظام تربیت دینی کشور، پایه محتوای کتب درسی هدیه‌های آسمان را بر نهادهای سازی موضوعات و جایگزینی پرورش به‌جای تأکید بر حفظ محتوای کتب، استوار گرداند که به‌نوعی جنبه‌ی مهارتی و کاربردی دارد. والدین در خصوص آموزش‌های دینی به فرزندانشان اقدام عملی کرده و زمان کافی و مناسب برای آموزش مسائل دینی تدارک دیده شود. همچنین زیرساخت‌های مالی و تجهیزاتی و نرم‌افزاری در خصوص آموزش مسائل دینی فراهم شده و عملکرد مدرسه، جامعه و خانواده‌ها در هویت‌بخشی دینی به فراگیران هم‌راستا گردد. بازی‌ها و محتوای غنی رسانه‌ای و دیجیتال با موضوعیت تربیت دینی از سوی معلمان درس هدیه‌های آسمان طراحی و تولید شود. معلمان متخصص در خصوص تربیت دینی به فراگیران در مدرسه و جامعه تربیت شده و برنامه درسی دینی متناسب با سن فراگیران مدون شود؛ برنامه‌های درسی با موضوعیت تربیت دینی به‌روز گردد. شایسته است، معلمان با تکیه بر اصل آموزش عینی و مبتنی بر پدیده‌ها و آیات قابل مشاهده پیرامونی و در دسترس فراگیران اقدام نماید؛ آموزه‌های کتب هدیه‌های آسمان تبدیل به واحد کار شده و به صورت عملی در قالب مهارت‌های زندگی در مدرسه و خانه به تمرین در آید. داستان‌های عبرت‌آموز مربوط به انبیا و سرگذشت پیشینیان تهیه و در کتب

درسی هدیه‌ها تزریق گردد و در مراسمات مختلف از مراسم صبحگاه گرفته تا مناسبت‌ها و جشن‌ها و اعیاد مختلف بازگو گردد. برعمل‌گرایی در آموزش‌های مدرسه‌ای تأکید گردد؛ بدین معنی که آموزه‌های دینی و قرآنی تنها در حد حرف باقی نمانده و از فراگیران خواسته شود در رفتار و کردار خودشان نیز نشان دهند. معلمان تلاش کنند با پرورش تفکر انتقادی و رشد استدلال‌های منطقی و به‌تبع آن تفکر منطقی در فراگیران، ایشان را عادت دهند، در شرایط مختلف از روی عقلانیت حرف درست و حق را ادا کنند. لیستی از فعالیت‌ها و اعمالی که فراگیر بایست از انجام آن پرهیز کند، تهیه و ضمن نصب در کلاس، مدام با فراگیران تمرین و تکرار شود. پیام‌های الهی به شیوه تحلیلی و عمیق با فراگیران کار شده، بطوریکه درک معانی این پیام‌ها برای ایشان حاصل گردد. همچنین معلمان درس هدیه‌ها، طرح‌های تصویری و گرافیکی تهیه و به شیوه‌ای جذاب ارائه کنند.

در تبیین یافته‌های پرسش دوم، منظور از مقوله استفاده معلمان از روش‌های تدریس جدید در آموزش درس هدیه‌های آسمان، این است که در درجه اول معلمان با روش‌های نوین تدریس که بر مبنای فراگیرمحوری، ساخت معنا توسط خود دانش آموز و تفکرمحور، پایه ریزی شده اند، آشنا شوند و سپس در میدان واقعی کلاس درس از این روش‌ها استفاده کنند. این روش‌ها، پایه یادگیری عمیق و حذف روش سنتی و حفظیاتی را فراهم می‌سازند. بیشتر معلمان عادت کرده اند از روش تدریس ثابتی برای تدریس در همه ساعت‌ها و روزها استفاده کنند که باعث دلزدگی فراگیران می‌شود. لذا معلم بایست متناسب با اهداف و موضوع درس، از روش‌های متنوع تدریس در کلاس بهره برد تا جذابیت و هیجان را در محیط تدریس حفظ کند. پرورش مهارت‌های زندگی در درس هدیه‌ها که اساساً برای زندگی بهتر و معنوی طراحی شده است یک امر ضروری به نظر می‌رسد که کمتر در کلاس‌های درس به آن پرداخته می‌شود لذا تسلط معلمان بر مهارت‌های زندگی و نحوه آموزش این مهارت‌ها متناسب با امکانات محیط و کلاس درس بایست از اولویت‌های تدریس قرار گیرد. اصول تدریس از جمله روش، شناخت، ارتباط، هدف و دانش تخصصی، از لوازم هر تدریس پایدار و اثربخش است که معلمان در درس هدیه‌ها نیز لازم است بر مبنای این اصول عمل کنند. مولفه موقعیت سازی مناسب آموزش در جریان تدریس هدیه‌های آسمان، نشانگر این است که فرصت‌های یادگیری دست اول برای فراگیران توسط معلم در درس هدیه‌های آسمان بایست در دستور کار باشد؛ ایجاد فضای ارتباطی مناسب در درس هدیه‌های آسمان بین معلم و شاگرد یک ضرورت است. همچنین لازم است، فضای معنوی مناسب توسط معلم در

بسته انگیزی و تشویقی مناسب برای فراگیران درخصوص پیاده سازی آموزه های اسلامی ایرانی تدارک دیده شود. جذاب و غنی سازی محتوای آموزشی در جهت تربیت دینی امری ضروری است. در ابتدا کتب درسی هدیه های آسمان درمقوله هویت دینی غنی سازی شود؛ حمایت همه جانبه از تولید محتوای فاخر در حوزه آموزش دینی و جذابیت بخشی به محتوای کتب درسی با محوریت آموزش دینی در دستور کار قرار گیرد و تا جای ممکن از حجم محتوای اضافی کتب درسی در بخش محتوای دینی کم شده و مطالب، هدفمند و مفید گردد. مراسمات فاخر در سطح مدرسه و منطقه در خصوص موضوعات دینی تدارک دیده شده و مسابقات علمی فرهنگی در حوزه مولفه های تربیت دینی بطور گسترده در سطوح مختلف طراحی و اجرا گردد. دوره های آموزشی مناسب برای والدین در حوزه تربیت دینی به صورت ساده و قابل فهم طراحی و در جلسات انجمن و مربیان پیاده گردد. همچنین زمان آموزشی کافی و مناسب برای مقولات دینی اختصاص یابد. تقویت حلقه های ارتباطی بین دست اندرکاران تربیت فرهنگی و دینی از رابطه بین اولیای مدرسه و دانش آموز گرفته تا رابطه بین نهاد آموزش و پرورش با سایر نهادهای مرتبط متولی فرهنگی مورد نیاز است. تدوین برنامه مناسب تربیت معنوی در مدارس و تدوین برنامه درسی مناسب و اصولی در راستای تربیت دینی فراگیران ایرانی و الگوهای عملی تربیت دینی در قالب برنامه های تبیینی طراحی و پیاده شده و اصلاح رویکرد ناصحیح نسبت به محتوای دینی هم در بین معلمان و دانش آموزان هم در بین اولیای دانش آموزان و متولیان سطح کلان تعلیم و تربیت دنبال شود. در ارتباط با تطبیق نتایج پژوهش پیش رو با سایر پژوهش ها، بایست گفت، یافته های این پژوهش با پژوهش های مرتضوی زاده (۱۴۰۴)، صادقی و ماهینی (۱۴۰۲) و پورشیرازی (۱۴۰۱) هم راستا بوده و با سایر پژوهش ها منافاتی ندارد.

موازین اخلاقی

در این مطالعه اصول اخلاق در پژوهش شامل اخذ رضایت آگاهانه از شرکت کنندگان و حفظ اطلاعات محرمانه آنها رعایت گردیده است.

تشکر و قدردانی

پژوهشگران مراتب قدردانی و تشکر خود را از کلیه شرکت کنندگان این پژوهش که با استقبال و بردباری، در روند استخراج نتایج همکاری نمودند، اعلام می دارند.

کلاس درس ایجاد شده و اجرای مراسمات مذهبی در کلاس و مدرسه در دستور کار معلم در فرایند تدریس قرار گیرد. اهمیت درس هدیه های آسمان ازسوی معلمان و مجریان تربیت دینی بایست مورد تبیین و تحلیل قرار گیرد. کارگاه های مناسب آموزش و توانمندسازی برای معلمان درس هدیه ها طرح ریزی شده و در زمان و مکان مناسب برای مخاطبان به شیوه عملیاتی و نه صرفا تئوری پیاده گردد. دانش تخصصی معلمان درخصوص برنامه درسی جدید درس هدیه های آسمان، در قالب جزوات و کارگاه های آموزشی موردتوجه برنامه ریزان آموزش ضمن خدمت ادارات آموزش و پرورش قرار گیرد. ایجاد فضای گفتمان آموزشی و تبادل تجربیات در فضای تعلیم و تربیت مدرن که دانش در اختیار فرد خاصی نیست و بین افراد مختلف، تقسیم شده است یک ضرورت است که در درس هدیه های آسمان این موضوع نیز بایست موردتوجه باشد. ایجاد فضای دوستانه در پذیرش مسائل دینی در بین فراگیران توسط معلمان، شاید بیش از هر درس دیگری لازم است؛ چراکه اساس دین بر اختیار و انتخاب و درفضای بدور از اجبار پایه ریزی شده است و در آموزش نیز بایست این اصل را رعایت کرد. ایجاد حس نیاز به دین در دنیای معاصر در اندیشه فراگیران و ایجاد تصویر مثبت از دین در اذهان فراگیران از مسائل مهم نگرشی در تدریس درس هدیه ها است که به عنوان راه کار کلیدی در خصوص بهبود وضعیت نظام تربیت دینی بایست مدنظر برنامه ریزان نظام آموزش و پرورش ما قرار گیرد. پیاده سازی شیوه ارزشیابی کیفی مناسب در درس هدیه های آسمان، توسعه آگاهی پیرامون مسائل دینی بین فراگیران و خانواده های ایشان، ایجاد زمینه رشد پژوهشی معلمان درس هدیه های آسمان درخصوص مسائل دینی، غنی سازی برنامه های دینی اعتقادی در سطح مدارس، توجه ویژه به اهداف عاطفی نگرشی در تدریس هدیه های آسمان، همگام سازی عملکرد مدرسه و خانواده در درس هدیه های آسمان، تغییرنگرش معلمان درس هدیه های آسمان در جهت بهبود عملکرد، ارتقای سطح اعتقادی معلمان درس هدیه های آسمان و بهره گیری از ظرفیت اولیای توانمند و سایر ظرفیت های نیروی انسانی در تدریس درس هدیه ها از سایر راه کارهای بهبود عملکرد فرایند یاددهی یادگیری درس هدیه های آسمان محسوب می شود.

پیرو تبیین صورت گرفته، پیشنهاد می شود، بستر حمایتی و انگیزی مناسب برای فراگیران در جهت پیاده سازی ارزشهای دینی در مدارس و بویژه از سوی معلمان بایست انجام گیرد. به دانش آموزانی که ارزشهای اسلامی ایرانی را در رفتار و گفتار رعایت می کنند، توجه و تشویق لازم صورت پذیرد و در کلاس درس و مراسمات مدرسه و محله از ایشان تقدیر گردد. همچنین

Grajczonek, J. (2013). The early year's religion program placing the emphasis on HOW young children

Huth, K., Brown, R. & Usher, W. (2021). The use of story to teach religious education in the early years of

Hyde, B. (2010). Godly play nourishing children's spirituality: A Case Study. Religious Education, 105(5),

Khosravi, Morad, L., Kazemi, Najmeh (2021). Comparative analysis of the position of general Quran education in contemporary educational context (with emphasis on the elementary school). Interdisciplinary studies of the Holy Quran, 12(1), 85-98. [Persian]

Maykut. P. and Morehouse, R(1994). Beginning Qualitative Research. London: The Falmer press.p. 504-518.

Moradi, A. (2007). Pathology of Religious Education, Tehran: School Publications. [Persian]

Mortazavizadeh, H. (2015). Rereading the Lived Experiences of Second Elementary School Teachers of Obstacles to Teaching Gifts of Heaven. Research in Islamic Education and Training, 6(1), 86-69. [Persian]

Namdari, N. (2013). Analysis of Empowerment Components Against Social Harms and Self-Regulatory Learning Strategies in Books of Gifts of Heaven for Elementary School. Islamic Education and Humanities, (12), 113-100. [Persian]

Pourshirazi, M. (2022). Content analysis of the book Gifts of the Sky for the fourth grade based on religious education methods. Research in Islamic Education and Education, 2(4), 46-61. [Persian]

Sadeghi, B., Mahini, F. (2023). Pathology of Teaching-Learning Methods of Gifts of the Sky Lesson in Elementary Schools. Sixth National Conference on Humanities and Management Studies. [Persian]

Shamshiri, B. (2016). Reflections on Religion and Its Results in Religious Education. Shiraz: Shiraz University Press. [Persian]

Tabatabae-Nejad, SS., Nozari, M. (2014). Teaching Method of Gifts of Heaven. Qom:

تعارض منافع

نویسندگان این مطالعه هیچ گونه تعارض منافی در انجام و نگارش آن ندارند.

منابع فارسی

پورشیرازی، مرتضی (۱۴۰۱). تحلیل محتوای کتاب هدیه‌های آسمان چهارم ابتدایی بر اساس روش‌های تربیت دینی. پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ۲(۴)، ۴۶-۶۱

خسروی مراد، لیلیا؛ کاظمی، نجمه (۱۴۰۰). تحلیل تطبیقی جایگاه آموزش عمومی قرآن در نام آموزشی معاصر (با تأکید بر دوره ابتدایی). پژوهش‌های میان رشته‌ای قرآن کریم، ۱۲(۱)، ۸۵-۹۸
سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی (۱۳۹۷). راهنمای معلم هدیه‌های آسمان پایه دوم. تهران: شرکت چاپ و نشر کتاب‌های درسی ایران

شمشیری، بابک (۱۳۹۵). تأملتی در باب دین و رهاوردهای آن در تربیت دینی. شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز.

صادقی، بتول؛ ماهینی، فاخته (۱۴۰۲). آسیب‌شناسی شیوه‌های یاددهی - یادگیری درس هدیه‌های آسمان در مدارس ابتدایی. ششمین کنفرانس ملی علوم انسانی و مطالعات مدیریت.

ضرابی، عبدالرضا (۱۳۹۴). تربیت دینی از منظر قرآن کریم. معرفت، ۱۱-۱۲(۳۳) ۲۱۵

طباطبایی نژاد، سید سجاده؛ نوذری، محمود (۱۴۰۳). روش تدریس هدیه‌های آسمان. قم: انتشارات حوزه و دانشگاه

مرادی، اسداله، (۱۳۸۶). آسیب‌شناسی تربیت دینی، تهران: انتشارات مدرسه

مرتضوی‌زاده، حشمت الله (۱۴۰۴). بازخوانی تجارب زیسته معلمان دوم ابتدایی از موانع تدریس هدیه‌های آسمان. پژوهش در آموزش معارف و تربیت اسلامی، ۶(۱)، ۸۶-۶۹

نآمداری، نعیمه (۱۴۰۲). واکاوی مولفه‌های توانمندسازی در برابر آسیب‌های اجتماعی و راهبردهای یادگیری خودتنظیمی در کتب هدیه‌های آسمان مقطع ابتدایی. معارف علوم اسلامی و علوم انسانی، ۱۲(۱۲)، ۱۱۳-۱۰۰

یاسینی، علی؛ پناه، یسرا؛ پناه، امین (۱۳۹۸). ارائه الگوی معنویت در کار، التزام شغلی و هوش معنوی مدیران مدارس دولتی شهر ایلام. پژوهش‌های تربیتی، ۳۸(۳)، ۲۱-۱

فهرست منابع

Educational Research and Planning Organization (2018). Teacher's Guide to Gifts of the Sky for the Second Grade. Tehran: Iranian Textbook Publishing Company. [Persian]

Goldburg, P. (2008). Teaching religion in Australian schools. Numen, 55(2/3), p. 241-271.

Zarrabi, A. (2015). Religious Education from the Perspective of the Holy Quran. Marafat, 215(23)11-12. [Persian]

Seminary and University Publications. [Persian]

Yasini, A., Panah, Y., Panah, A. (2019). Presenting a model of spirituality at work, job commitment, and spiritual intelligence of public school principals in Ilam city. Educational Research, (38), 1-21. [Persian]

